

**ДЕРЖАВНИЙ ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВІННИЦЬКИЙ ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ ІНСТИТУТ**

СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ

Сертифікована на відповідність ДСТУ ISO 9001:2015 (ISO 9001:2015, IDT)

Кафедра менеджменту та адміністрування

ЗАТВЕРДЖЕНО

Постанова вченої ради

24.04.2023

протокол № 6, п. 5

ВВЕДЕНО В ДІЮ

Наказ від 25.04.2023 № 54

МЕТОДОЛОГІЯ І ОРГАНІЗАЦІЯ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ /

**METHODOLOGY AND ORGANIZATION OF SCIENTIFIC
RESEARCH**

РОБОЧА ПРОГРАМА

Освітній ступінь	«магістр»/	master
Галузь знань	07 Управління та адміністрування/	Management and Administration
Спеціальність	073 Менеджмент/	Management
Освітня програма	Менеджмент організацій/	Management of Organisation

Вінниця 2023

Розробник: Бабчинська Олена, доктор економічних наук, доцент

Гарант(и) освітньої програми «Менеджмент організацій» - Корж Наталія, доктор економічних наук, професор, професор кафедри менеджменту та адміністрування.

Обговорено та схвалено на засіданні кафедри менеджменту та адміністрування від 28.03.2023 протокол № 06; на засіданні вченої ради факультету економіки, менеджменту та права від 13.04.2023 протокол № 04.

Рецензенти:

Махначова Наталя, кандидат економічних наук, доцент, завідувач кафедри менеджменту та адміністрування.

Костюк Андрій, директор ТОВ «Немирівспецторг».

Редактор: Фатєєва Т.
Комп'ютерна верстка: Тимощук М.

Підп. до друку 05.05.2023. Формат 60x84/16. Папір офсетний
Друк ксероксний. Ум. друк. арк. 1,39.
Обл.-вид. арк. 1,13. Тираж 2. Зам. № 173.

Редакційно-видавничий відділ ВТЕІ ДТЕУ
21000, м. Вінниця, вул. Хмельницьке шосе, 25

I. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Зростання вимог до професійної підготовки випускників закладів вищої освіти потребує більш активного їх залучення до науково-дослідної діяльності. Успішне володіння навичками дослідження і творчої роботи допомагає включатися в професійну діяльність, переводити наукові знання в практичну площину.

Саме тому, сьогодні висуває нові вимоги до сфери вищої освіти, до наукової компетентності магістра з менеджменту, що свідомо орієнтується в інформаційному та науковому просторі, самостійно опановуючи світоглядні парадигми. Глибоке усвідомлення інноваційних явищ в соціально-економічній сфері і вміння їх розв'язувати неможливе без оволодіння науковим апаратом і логікою науково-дослідного процесу.

Науково-дослідна робота – це головний шлях набуття, примноження й оновлення знань, який передбачає вміння ставити наукові завдання, планувати їх виконання, організовувати збір та обробку інформації, а також створювати умови для генерування нових ідей та їх практичної реалізації. Досвід такої роботи набувається протягом усього творчого життя дослідника, а її фундаментом є знання основ методології і організації наукових досліджень. Інтенсифікація навчального процесу, підвищення якості підготовки магістрів з менеджменту потребують від здобувачів вміння користуватися методикою самоосвіти, чітко орієнтуватися в джерелах наукової та технічної інформації.

Метою вивчення дисципліни є формування у здобувачів освітнього ступеня «магістр» систематизованих знань про методологічні засади науково-дослідної роботи, розвиток вміння застосовувати у процесі дослідження різноманітні, але ефективно – оптимальні методи і прийоми, формування практичного вміння і навичок розв'язання задач з постановки, організації, планування і виконання наукових досліджень та впровадження їх результатів у практичну діяльність.

Результати вивчення навчальної дисципліни її місце в освітньому процесі.

Результатом вивчення навчальної дисципліни «Методологія і організація наукових досліджень» для освітньої програми «Менеджмент організації» є формування комплексу компетентностей:

інтегральна компетентність: здатність розв'язувати складні задачі та проблеми у сфері менеджменту та/або у процесі навчання, що передбачають проведення досліджень та здійснення інновацій за невизначеності умов і вимог.

загальні компетентності:

ЗК 1. Здатність проведення досліджень на відповідному рівні;

ЗК 5. Здатність діяти на основі етичних міркувань (мотивів);

ЗК 7. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

фахові компетентності:

СК 1. Здатність обирати та використовувати концепції, методи та інструментарій менеджменту, в тому числі у відповідності до визначених цілей та міжнародних стандартів;

СК 9. Здатність аналізувати й структурувати проблеми організації, приймати ефективні управлінські рішення та забезпечувати їх реалізацію, в т.ч. з урахуванням вимог мінливого зовнішнього середовища

Програмні результати навчання здобувачів з навчальної дисципліни «Методологія і організація наукових досліджень» полягають:

ПРН 1. Критично осмислювати, вибрати та використовувати необхідний науковий, методичний і аналітичний інструментарій для управління в непередбачуваних умовах;

ПРН 2. Ідентифікувати проблеми в організації та обґрунтовувати методи їх вирішення;

ПРН 9. Вміти спілкуватись в професійних і наукових колах державною та іноземною мовами;

Міждисциплінарні зв'язки: програма упорядкована відповідно до анотації освітньої програми підготовки магістрів, є базою для вивчення наступних нормативних дисциплін.

Критерії оцінювання результатів навчання

Критерієм успішного проходження здобувачем освіти підсумкового оцінювання може бути досягнення ним мінімальних порогових рівнів оцінок за кожним запланованим результатом навчання навчальної дисципліни. Мінімальний пороговий рівень оцінки варто визначати за допомогою якісних критеріїв і трансформувати його в мінімальну позитивну оцінку використовуваної числової (рейтингової) шкали.

Рівні компетентності	За шкалою ДТЕУ	Критерії оцінювання
1	2	3
Високий (дослідницький)	90-100	Має обґрунтовані та всебічні знання з дисципліни, вміє узагальнювати та систематизувати набуті знання; самостійно знаходить джерела інформації та працює з ними; проводить власні дослідження, може використовувати набуті знання та вміння при розв'язанні задач.
Достатній (частково-пошуковий)	82-89	Володіє навчальним матеріалом, вміє зіставляти та узагальнювати, виявляє творчий інтерес до предмету, виконує завдання з повним поясненням та обґрунтуванням, але допускає незначні помилки; може усвідомити нові для нього факти, ідеї.
	75-81	Володіє визначеним програмою навчальним матеріалом; розв'язує завдання, передбачені програмою, з частковим поясненням.

Елементарний (репродуктивний)	69-74	Володіє навчальним матеріалом на репродуктивному рівні; може самостійно розв'язати та пояснити розв'язання завдання.
	60-68	Ознайомлений з навчальним матеріалом, відтворює його на репродуктивному рівні; виконує елементарні завдання за зразком або відомим алгоритмом.
Низький (фрагментарний)	35-59	Ознайомлений та відтворює навчальний матеріал на рівні окремих фактів та фрагментів матеріалу; під керівництвом викладача виконує елементарні завдання.
	1-34	Ознайомлений з навчальним матеріалом на рівні розпізнавання та відтворення окремих фактів.

Здобувачі вищої освіти, які повністю виконали програму дисципліни та набрали достатню кількість балів, отримують підсумкову оцінку без опитування чи виконання екзаменаційного завдання (згідно з Положенням Про оцінювання результатів навчання здобувачів вищої освіти №12 від 07.02.2022).

У разі, якщо здобувач вищої освіти бажає поліпшити свою оцінку, або не набрав 75 балів, він складає екзамен з усієї програми навчальної дисципліни у вигляді письмового опитування знань згідно завдань встановленого зразка.

Результат виконання екзаменаційних завдань оцінюється з урахуванням результатів у співвідношенні 80:20, де 80 – максимальна оцінка за виконання екзаменаційного завдання, 20 – результат поточної успішності відповідно до шкали переводу поточної роботи для врахування її при підсумковій оцінці.

Здобувач вищої освіти, який не погоджується з оцінкою, отриманою під час підсумкового (семестрового) контролю, має право звернутися із проханням переглянути оцінку, одержану на екзамені (згідно Положення про апеляцію результатів підсумкового контролю знань студентів №32 від 07.02.2022).

Обсяг дисципліни в кредитах та його розподіл (тематичний план)

Назва теми	Кількість годин				Форми контролю
	Усього годин / кредитів	з них			
		лекції	практичні	самостійна робота студентів	
Тема 1. Наука як продуктивна сила розвитку суспільства.	16	2	2	12	УО, ІЗ, СУН
Тема 2. Наукове дослідження та методологія його проведення в менеджменті.	16	2	2	12	ПО, ІЗ, Т, СУН
Тема 3. Концептуальні основи наукового пізнання	14	2	2	10	УО, ІЗ, Р, СУН
Тема 4. Логіка процесу наукового дослідження.	14	2	2	10	Т, Р, ІЗ, СУН
Тема 5. Організація наукового дослідження	16	4	2	10	ПО, ІЗ, СУН
Тема 6. Рівні та методи наукового дослідження	14	4	2	8	УО, Р, СУН
Тема 7. Інформаційне забезпечення наукового дослідження	16	2	4	10	УО, ІЗ, СУН
Тема 8. Етапи роботи над кваліфікаційною роботою.	14	2	2	10	ПО, Т, СУН
Тема 9. Академічна доброчесність як необхідно-важлива складова наукової діяльності та освітнього процесу	14	2	4	8	УО, ІЗ, СУН
Тема 10. Оформлення результатів наукового дослідження	16	2	2	12	ПО, Р, СУН
Тема 11. Апробація результатів наукового дослідження	16	2	2	12	ПО, ІЗ, СУН
Тема 12. Публічний захист результатів наукового дослідження	14	2	2	10	УО, ІЗ, СУН
Разом	180/6	28	28	124	
Підсумковий - контроль екзамен					

Умовні позначення:

- УО – усне опитування;
- ПО – письмове опитування;
- СУН – система управління навчанням MOODLE;
- Т – тестування;
- Р – реферат;
- ІЗ – індивідуальне завдання

II. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ.

Зміст дисципліни (теми програми).

Тема 1. Наука як продуктивна сила розвитку суспільства.

Наука як динамічна система знань. Виникнення та еволюція науки. Предмет і сутність науки та її головна функція. Дисциплінарні та міждисциплінарні дослідження. Класифікація наук. Методологічні підходи до класифікації економічної науки. Поглиблення інтеграції суспільних, природничих і технічних наук. Основні елементи науки: об'єкт, суб'єкт, наукова діяльність суб'єкта. Структурні елементи науки: наукова ідея, гіпотеза, теорія, закон, судження, факти, постулати, категорії; їх характеристика. Специфіка наукового знання в управлінській галузі. Пріоритетні напрямки наукових досліджень в Україні та за її межами.

Тема 2. Наукове дослідження та методологія його проведення в менеджменті.

Структурне розуміння методології та організації наукового дослідження. Сутність методології наукових досліджень, основні принципи її побудови та розвитку. Рівні функціонування методології. Вихідні поняття методології й методики наукових досліджень. Метод, методика, методологія: співвіднесення понять. Методологія і методи наукового пізнання. Принципи наукової методології. Роль наукового методу при обґрунтуванні та прийнятті управлінських рішень. Актуалізація економічних проблем та задач менеджменту. Аналіз шляхів та методів їх вирішення. Особливості моделювання економічних процесів та впровадження у практику наукових результатів.

Тема 3. Концептуальні основи наукового знання.

Суб'єкт і об'єкт наукового дослідження. Дослідження як відображення і як творчість. Основні проблеми гносеології. Логіка пізнавального ставлення людини до світу. Чуттєве пізнання та його основні форми. Логічне пізнання та його основні форми. Інтуїція та її роль у раціональному пізнанні. Діалектика чуттєвого та раціонального в процесі наукового дослідження. Сутність сенсуалізму, емпіризму, раціоналізму та ірраціоналізму.

Проблема істини у науці. Істина та її роль у науковому дослідженні. Об'єктивність і конкретність істини. Діалектика абсолютного та відносного в істині. Істина та помилкова думка. Критерії наукового пізнання та знання. Гносеологічні функції практики.

Специфіка дослідження соціальної дійсності. Суспільство як об'єкт соціального дослідження. Людина як об'єкт і суб'єкт наукового пізнання. Соціальні потреби, інтереси та їх вплив на процес дослідження суспільних явищ.

Тема 4. Логіка процесу наукового дослідження.

Основні етапи наукового дослідження і логіка їх пізнавального циклу. Виявлення, формування і постановка наукової проблеми як однієї з форм наукового знання. Практичні та теоретичні причини, що зумовлюють постановку проблеми.

Виявлення і нагромадження фактів дійсності – важливий етап у науковому дослідженні. Поняття про факти дійсності, їх види та зміст. Відмінність між фактом-подією та науковим фактом. Логіка виявлення фактів дійсності, їх пояснення та узагальнення.

Формування наукової теорії – основний етап у процесі наукового дослідження. Поняття наукової теорії, її сутності та структури. Ознаки і функції наукової теорії. Роль теорії у формуванні і розвитку знань, науки, наукової картини світу. Наука як особливий вид духовного виробництва, пізнавальної діяльності вчених.

Загальна схема наукового дослідження, та його складові. Вибір теми, обґрунтування її актуальності і визначення рівня її розробленості; вибір об'єкта, предмета, окреслення мети і завдань дослідження. Накопичення необхідної наукової інформації, пошук, вивчення й аналіз літературних та інших джерел з теми дослідження; вибір напрямів дослідження з огляду на його мету. Відпрацювання гіпотези й теоретичних передумов дослідження, визначення наукового завдання. Вибір методів дослідження, які є інструментом здобуття фактичного матеріалу, необхідною умовою досягнення поставленої мети. Оброблення й аналіз результатів експериментального дослідження. Написання тексту роботи, оформлення її вступу і висновків, опис використаних джерел і створення додатків. Підготовка до захисту і захист наукового дослідження.

Тема 5. Організація наукового дослідження

Сутність та основні етапи організації наукових досліджень. Вибір напряму наукового дослідження. Види наукових досліджень. Вибір проблеми та вимоги до теми дослідження. Етапи вибору проблеми (теми) та його основні вихідні документи. Вивчення історичного аспекту проблеми. Виявлення кола вихідних питань дослідження. Розробка структури проблеми — конкретизація проблеми дослідження. Визначення мети і завдань наукового дослідження. Основи методики планування наукового дослідження. Робочий план. Орієнтовна структура плану роботи. Календарний план-графік та його форма. Науково-дослідний процес, принципи його організації. Керівництво, планування та облік науково-дослідної роботи.

Основні прийоми наукових узагальнень, формування висновків і рекомендацій за результатами досліджень. Науково-прикладні результати розробок. Ефективність наукових досліджень та розробок.

Загальна характеристика науково - дослідної роботи студентів. Опанування науковим методом – запорука успішного навчання, формування дослідницького мислення та конкурентоспроможних якостей сучасного

менеджера. Конкурс студентських наукових робіт як форма участі в науково-дослідній роботі. Студентський науковий гурток як осередок науково – дослідної роботи.

Критерії вибору напряму та теми наукового дослідження. Форми участі студентів в науково-практичних семінарах, конференціях, олімпіадах. Форми заохочення наукової діяльності студентів.

Тема 6. Рівні та методи наукового дослідження

Рівні наукового дослідження як форми його системної організації. Поняття наукового методу та його основні характеристики. Класифікація і системне застосування методів дослідження. Поняття про емпіричні та теоретичні рівні наукового дослідження. Методи нагромадження емпіричного матеріалу та вираження його в різних формах емпіричного знання. Методи спостереження, вимірювання, опису, експерименту та їх роль у дослідженні.

Загальнонаукові та загально логічні методи наукового пізнання. Аналіз і синтез. Порівняння, абстрагування та узагальнення. Індукція, дедукція та аналогія. Моделювання і формалізація. Системний аналіз. Програмно-цільовий підхід. Комплексні дослідження.

Методи та моделі економічного аналізу, наукового прогнозування. Аксиоматичний і гіпотетико-дедуктивний методи. Порівняльний і структурно-функціональний методи. Логіко-математичний та імовірнісний методи. Історичний і логічний методи. Сходження від абстрактного до конкретного. Емпіричні методи дослідження у групі економічних наук. Ситуаційні методи, що використовуються у менеджменті. Методи порівнянь, групувань, табличних, графічних, балансових, індексних, ланцюгових підстановок. Методи ділових ігор. Контент-аналіз. Діагностування. Математичний метод. Метод експертних оцінок. Статичні та динамічні моделі. Методи перевірки результатів наукового дослідження. Методи візуалізації.

Тема 7. Інформаційне забезпечення наукового дослідження

Поняття про інформаційне забезпечення наукових досліджень. Функції інформації. Роль інформації у наукових дослідженнях і класифікація наукових документів. Зв'язок дослідницької та інформаційної діяльності. Джерела інформації та їх використання в науково-дослідницькій роботі. Носії інформації. Види джерел інформації: первинні та вторинні джерела. Видова структура наукових документів. Накопичення та обробка наукової інформації. Інформаційний пошук. Інформаційне забезпечення. Комунікаційне забезпечення.

Методика пошуку необхідної інформації. Пошук інформації в бібліотеці АБІС. УДФ / Бібліотека. Комп'ютерні технології пошуку інформації. Порядок обробки та групування інформації. Способи фіксації інформації: анотація; резюме; тези; реферат; цитата.

Особливості збирання показників з різних джерел інформації. Організація збору інформації з практичної діяльності підприємства (організації). Переваги і недоліки різних форм обміну науковою інформацією.

Тема 8. Етапи роботи над кваліфікаційною роботою.

Поняття кваліфікаційної роботи, особливості її структури, змісту, і вимог дослідження. Виконання кваліфікаційної роботи.

Етапи наукового дослідження: постановка проблеми, пошук та формулювання наукової теми, вироблення методології, збір та аналіз фактів, експеримент, висновки, апробація. Наукова проблема як основа задуму дослідження. Актуальність проблеми та її обґрунтування. Категоріальний апарат наукового дослідження. Понятійний апарат дослідження. Структурні елементи наукового дослідження.

Послідовність виконання кваліфікаційної роботи. Вибір теми та складання плану. Структура кваліфікаційної роботи. Етапи роботи над кваліфікаційною роботою.

Тема 9. Академічна доброчесність як необхідно-важлива складова наукової діяльності та освітнього процесу

Поняття академічної доброчесності. Академічна доброчесність як необхідно-важлива складова наукової діяльності та освітнього процесу. Фундаментальні цінності та принципи академічної доброчесності. Нормативно-правова база та міжнародні договори, які покладені в основу Кодексу академічної доброчесності. Умови дотримання академічної доброчесності. Система сприяння академічної доброчесності в ЗВО. Академічна доброчесність як протилежна категорія академічної доброчесності, її основні прояви. Види порушень академічної доброчесності та відповідальність.

Плагіат та його ознаки. Посилання на певний науковий текст. Цитування авторської думки. Види плагіату. Порядок перевірки кваліфікаційних робіт, навчально-наукових праць та матеріалів на наявність ознак плагіату. Програмне забезпечення для пошуку ознак плагіату. Попередження та протидія академічному плагіату в освітньому процесі. Складові якісного наукового аналізу, аргументованість оцінок та висновків. Етичні виміри дискусій як фахового обговорення проблеми.

Тема 10. Оформлення результатів наукового дослідження

Структурні елементи різного масштабу. Логічна ув'язка окремих елементів тексту. Висновки (загальні та проміжні). Список використаних першоджерел, його повнота та коректність. Прийоми викладення матеріалу. Літературна мова, чіткість та лаконічність формулювань. Обсяги викладення матеріалу. Співвідношення між структурними елементами тексту. Послідовне (потезове) викладення отриманих результатів. Однозначність застосовуваної термінології. Аргументація важливих моментів.

Стандартні вимоги щодо оформлення кваліфікаційної роботи. Оформлення цитат та посилання на першоджерела. Авторське викладення теорій та опублікованих наукових матеріалів. Посилання наприкінці тексту, сторінки та відсилки до списку літературних джерел. Різні підходи до складання списку використаних джерел. Державні стандарти щодо оформлення результатів наукових досліджень.

Значення таблично-графічного методу в економічних дослідженнях. Застосування таблиць, графіків, діаграм, картограм, картодіаграм тощо для системного викладення узагальнених фактичних матеріалів. Економічність цього методу та його наочність. Написання та нумерація формул. Опрацювання та графічно-табличне представлення моделей, аналітичних та прогнозних розрахунків.

Тема 11. Апробація результатів наукового дослідження.

Проведення наукового дослідження, апробація результатів дослідження у практиці діяльності підприємств-об'єктів дослідження. Наукова публікація: поняття, функції, основні види. Наукова стаття як форма апробації наукового дослідження. Тези наукової доповіді. Наукова монографія.

Методика підготовки і техніка написання тексту публікації. Визначення теми, підбір джерел, аналіз і узагальнення літератури по темі. Наукова етика викладу. Академізм викладу. Оформлення наукової публікації. Вимоги до оформлення наукових публікацій. Реферат і доповідь. Усне подання результатів дослідження. Спеціальні технічні та програмні засоби підготовки і проведення презентацій.

Тема 12. Публічний захист результатів наукового дослідження.

Форми висвітлення підсумків наукового дослідження та відображення результатів. Усна передача інформації про наукові результати. Обсяг та структура доповіді.

Послідовність викладення матеріалу, його пояснення, акцентування на ключових моментах. Завершеність та лаконічність тексту виступу. Його ув'язка з наочними матеріалами та їх демонстрація у процесі захисту. Проведення наукової дискусії. Коректність взаємодії з опонентами та правила роботи з аудиторією.

Проведення захисту кваліфікаційної роботи. Вимоги до процедури захисту кваліфікаційної роботи. Презентаційне відображення результатів дослідження під час захисту кваліфікаційної роботи. Оформлення презентаційних матеріалів до захисту роботи. Орієнтовна схема презентації наукової роботи. Етика ведення наукової дискусії. Оцінювання роботи.

Структура навчальної дисципліни

Результати навчання	Навчальна діяльність	Робочий час здобувача, год.
1	2	3
<p>Знати: сутнісні ознаки науки; оперувати ключовими поняттями наукових знань; визначати основні елементи науки; класифікувати науки відповідно до предмета дослідження; виділяти основні етапи зародження науки; аргументувати пріоритетність</p> <p>Вміти: науково обґрунтовувати та структурувати отримані наукові положення.</p>	<p>Тема 1. Наука як продуктивна сила розвитку суспільства.</p> <p>Лекція №1 План лекції</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Наука як динамічна система знань. 2. Виникнення та розвиток науки. 3. Теоретичні та методологічні принципи науки. 4. Структурні елементи науки: наукова ідея, гіпотеза, теорія, закон, судження, факти, постулати, категорії; їх характеристика. <p>Рекомендовані джерела: Основні: 1, 2, 3; Додаткові : 4, 15, 20. Інтернет – ресурси: 31, 33</p>	2
	<p>Самостійна робота студентів. Опрацювання та доповнення матеріалу лекції, підготовка до практичного заняття, Складання таблиці «Класифікація наук». Підготовка міні-презентації: «Чи престижно сьогодні займатися наукою?» Обґрунтувати особливості сучасних наукових досліджень.</p>	12
	<p>Практичне заняття № 1 Питання до заняття</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Основні елементи науки: об'єкт, суб'єкт, наукова діяльність суб'єкта. 2. Специфіка наукового знання в управлінській галузі. 3. Пріоритетні напрямки наукових досліджень в Україні та за її межами. 4. Об'єктивна необхідність наукових досліджень на сучасному етапі розвитку економіки. 	2
<p>Знати: сутність основних понять і категорій методології проведення наукових досліджень.</p> <p>Вміти: проводити дослідження на відповідному рівні; аналізувати й структурувати проблеми організації, приймати ефективні управлінські рішення</p>	<p>Тема 2. Наукове дослідження та методологія його проведення в менеджменті.</p> <p>Лекція 2. План лекції</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Структурне розуміння методології та організації наукового дослідження. 2. Вихідні поняття методології й методики наукових досліджень. 3. Метод, методика, методологія: співвіднесення понять. 4. Роль наукового методу при обґрунтуванні та прийнятті управлінських рішень 	2

та забезпечувати їх реалізацію, в т.ч. з урахуванням вимог мінливого зовнішнього середовища	Рекомендовані джерела: Основні: 1, 2, 3; Додаткові : 4, 15, 20. Інтернет – ресурси: 31, 33	
	Самостійна робота студентів. Опрацювання та доповнення матеріалу лекції, підготовка до практичного заняття: Визначити фактори, за рахунок яких можна підвищити ефективність наукових досліджень в Україні; написання есе за вибором студента.	12
	Практичне заняття № 3 Питання до заняття 1. Актуалізація економічних проблем та задач менеджменту. 2. Аналіз шляхів та методів їх вирішення. 3. Особливості моделювання економічних процесів та впровадження у практику наукових результатів.	2
Знати: концептуальні засади наукового знання. Вміти: логічно будувати наукове дослідження відповідно логіки та мети.	Тема 3. Концептуальні основи наукового знання Лекція 3. План лекції 1. Передумови наукового мислення і діяльності. 2. Суб'єкт і об'єкт наукового дослідження. 3. Дослідження як відображення і як творчість. 4. Проблема істини у науці. Рекомендовані джерела: Основні: 1, 2, 3; Додаткові : 6, 17, 27. Інтернет – ресурси: 31, 33	2
	Самостійна робота студентів Опрацювання та доповнення матеріалу лекції, підготовка до практичного заняття: Написання есе. 1. Експлікація поняття і теорій науки. 2. Необхідні умови коректного наукового пояснення. 3. Пізнавальний статус наукових законів моделі розвитку науки.	10
	Практичне заняття № 3 Питання до заняття 1. Наукове і ненаукове знання. 2. Форми ненаукового знання. 3. Наука як соціокультурний феномен. 4. Наукова картина світу і її еволюція.	2

<p>Знати: логіку процесу наукового дослідження.</p> <p>Вміти: абстрактно мислити, аналізувати та синтезувати; визначати логіку наукового дослідження</p>	<p align="center">Тема 4. Логіка процесу наукового дослідження</p> <p>Лекція 4. План лекції</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Основні етапи наукового дослідження і логіка їх пізнавального циклу. 2. Загальна схема наукового дослідження, та його складові. 3. Виявлення, формування і постановка наукової проблеми як однієї з форм наукового знання. 4. Формування та обґрунтування наукових гіпотез як процес поглиблення наукового дослідження. <p>Рекомендовані джерела: Основні: 1, 2, 3; Додаткові : 6, 17, 27. Інтернет – ресурси: 31, 33</p>	<p align="center">2</p>
	<p>Самостійна робота студентів Вивчення та доповнення матеріалу лекції, підготовка до практичного заняття: Опрацювати загальну схему наукового дослідження. Написання есе за вибором студента.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Логіка наукових досліджень у працях провідних вчених. 2. Ознайомлення зі станом проблеми, уточнення теми і складання програми дослідження.. 3. Формулювання мети дослідження, яка конкретизується в його завданнях. 	<p align="center">10</p>
	<p>Практичне заняття № 4 Питання до заняття</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Практичні та теоретичні причини, що зумовлюють постановку проблеми. 2. Логіка виявлення фактів дійсності, їх пояснення та узагальнення. 3. Виявлення і нагромадження фактів дійсності – важливий етап у науковому дослідженні. 4. Види гіпотез та їх роль у дослідженні явищ і процесів реальної дійсності. 5. Формування наукової теорії – основний етап у процесі наукового дослідження. 	<p align="center">2</p>

<p>Знати: етапи наукового дослідження; обґрунтовувати актуальність теми дослідження; формулювати мету та завдання наукового дослідження; розробляти модель власного дослідження з врахуванням методологічних процедур; планувати робочий час для проведення дослідження; розвивати критичне мислення; процес наукового дослідження.</p> <p>Вміти: ідентифікувати проблеми в організації та обґрунтовувати методи їх вирішення; науково обґрунтовувати та структурувати отримані наукові положення</p>	<p align="center">Тема 5. Організація наукового дослідження</p> <p>Лекція №5. План лекції 1. Сутність та основні етапи організації наукових досліджень. 2. Вибір напряму наукового дослідження. 3. Вибір проблеми та вимоги до теми дослідження. 4. Визначення мети і завдань наукового дослідження.</p> <p>Лекція №6. План лекції 1. Загальна характеристика науково - дослідної роботи здобувачів 2. Опанування науковим методом – запорука успішного навчання, формування дослідницького мислення та конкурентоспроможних якостей сучасного менеджера. 3. Методичні поради щодо самостійного аналізу науково-методичної літератури та узагальнення результатів наукових шкіл. 4. Форми участі студентів в науково-практичних семінарах, конференціях, олімпіадах.</p> <p>Рекомендовані джерела: Основні: 1, 2, 3; Додаткові : 6, 17, 27. Інтернет – ресурси: 31, 33</p>	<p align="center">4</p>
	<p>Самостійна робота студентів. Вивчення та доповнення матеріалу лекції, підготовка до практичного заняття. Написання есе на вибір: 1. Робочий план. 2. Орієнтовна структура плану роботи. 3. Календарний план-графік та його форма. 4. Науково-дослідний процес, принципи його організації. 5. Керівництво, планування та облік науково-дослідної роботи. Виконання індивідуального завдання: підготовка презентації «Як організувати проведення наукового дослідження: топові поради» , «Як створити робочу атмосферу під час наукового дослідження»</p>	<p align="center">10</p>
	<p>Практичне заняття № 5 Питання до заняття 1. Основні прийоми наукових узагальнень, формування висновків і рекомендацій за результатами досліджень. 2. Науково-прикладні результати розробок.</p>	<p align="center">2</p>

	<p>3.Ефективність наукових досліджень та розробок.</p> <p>4.Конкурс студентських наукових робіт як форма участі в науково-дослідній роботі.</p> <p>5.Студентський науковий гурток як осередок науково – дослідної роботи.</p>	
<p>Знати: методи емпіричного та теоретичного наукового пізнання; класифікувати методи дослідження; аргументувати вибір методу в контексті наукової проблеми; розмежовувати загальнонаукові та конкретно-наукові рівні методології; планувати власну методологію дослідження; поєднувати різні методи дослідження.</p> <p>Вміти: обирати та використовувати концепції, методи та інструментарій менеджменту, в тому числі у відповідності до визначених цілей та міжнародних стандартів; володіти сучасними науковими методами і прийомами дослідження економічних явищ і процесів ; абстрактно мислити, аналізувати та синтезувати; проводити дослідження на відповідному рівні; проводити аналіз на практиці з використанням методів та моделей</p>	<p>Тема 6. Рівні та методи наукового дослідження</p> <p>Лекція №7 План лекції</p> <p>1.Поняття наукового методу та його основні характеристики.</p> <p>2.Класифікація і системне застосування методів дослідження.</p> <p>3.Поняття про емпіричні та теоретичні рівні наукового дослідження.</p> <p>4. Методи та моделі економічного аналізу, наукового прогнозування.</p> <p>5.Методи спостереження, вимірювання, опису, експерименту та їх роль у дослідженні.</p> <p>Лекція №8 План лекції</p> <p>1.Методи теоретичного узагальнення емпіричного матеріалу та вираження його в різних формах теоретичного знання.</p> <p>2.Загальнонаукові та загально логічні методи наукового пізнання.</p> <p>3.Аналіз і синтез. Порівняння, абстрагування та узагальнення.</p> <p>4.Індукція, дедукція та аналогія.</p> <p>5.Моделювання і формалізація.</p> <p>Рекомендовані джерела: Основні: 1, 2, 3; Додаткові : 6, 17, 27. Інтернет – ресурси: 31, 33</p>	4
	<p>Самостійна робота студентів. -опрацювання лекційного матеріалу; - підготовка робочих матеріалів для проведення аналізу показників діяльності підприємства різними методами дослідження. Написання есе на вибір:</p> <p>1.Сходження від абстрактного до конкретного.</p> <p>2.Емпіричні методи дослідження у групі економічних наук.</p> <p>3.Ситуаційні методи, що використовуються у менеджменті</p>	8

економічного аналізу, наукового прогнозування.	Практичне заняття № 6 Питання до заняття 1.Лінійне програмування. 2.Теорія масового обслуговування. 3.Методи ділових ігор. 4.Контент-аналіз. 5.Кластерний аналіз. 6.Методи перевірки результатів наукового дослідження.	2
Знати: як збирати та обробляти інформацію, необхідну для проведення наукових досліджень. Вміти: планувати і здійснювати інформаційне, забезпечення організації (підрозділу); проектувати оптимальну інформаційну базу дослідження; здійснювати повноцінний бібліографічний пошук джерел наукової інформації; будувати бібліографічний апарат дослідження відповідно до чинних вимог; дотримуватися порядку оформлення бібліографічного опису.	Тема 7. Інформаційне забезпечення наукових досліджень Лекція 9 План лекції 1.Поняття про інформаційне забезпечення наукових досліджень. 2.Загальна характеристика інформації. 3.Наукова інформація. 4.Функції інформації. 5.Види джерел інформації. Рекомендовані джерела: Основні: 1, 2, 3; Додаткові : 6, 17, 27. Інтернет – ресурси: 31, 33 Самостійна робота студентів. Вивчення та доповнення матеріалу лекції, підготовка до практичного заняття. Написання есе: - 1.Друковані джерела інформації. 2.Первинні джерела інформації. 3.Вторинні джерела інформації. 4.Інформаційне забезпечення. 5.Комунікаційне забезпечення. 6.Система науково-технічної інформації України.	2
	Самостійна робота студентів. Вивчення та доповнення матеріалу лекції, підготовка до практичного заняття. Написання есе: - 1.Друковані джерела інформації. 2.Первинні джерела інформації. 3.Вторинні джерела інформації. 4.Інформаційне забезпечення. 5.Комунікаційне забезпечення. 6.Система науково-технічної інформації України.	10
	Практичне заняття № 7 Завдання до заняття 1.Методика пошуку необхідної інформації. 2.Пошук інформації в бібліотеці. 3.Бібліотека, бібліотечний фонд, бібліотечний каталог 4.Комп'ютерні технології пошуку інформації. Практичне заняття № 8 Завдання до заняття 1.Особливості збирання показників з різних джерел інформації. 2.Організація збору інформації з практичної діяльності підприємства (організації). 3. Переваги і недоліки різних форм обміну науковою інформацією. 4.Порядок обробки та групування інформації. 5.Способи фіксації інформації: анотація; резюме; тези; реферат; цитата; конспект; покажчики.	4

<p>Знати: структуру кваліфікаційної роботи; визначати компоненти вступної, основної та заключної частин кваліфікаційної роботи; використовувати типові вимоги до оформлення наукової роботи у власних дослідженнях; оформляти додатки до наукової праці;</p> <p>Вміти: критично осмислювати, вибирати та використовувати необхідний науковий, методичний і аналітичний інструментарій для управління в непередбачуваних умовах.</p>	<p align="center">Тема 8. Етапи роботи над кваліфікаційною роботою</p> <p>Лекція 10 План лекції 1. Поняття кваліфікаційної роботи, особливості її структури, змісту, і вимог дослідження 2. Виконання кваліфікаційної роботи. 3. Етапи наукового дослідження. 4. Структурні елементи наукового дослідження. Рекомендовані джерела: Основні: 1, 2, 3; Додаткові : 6, 17, 27. Інтернет – ресурси: 33</p>	2
	<p>Самостійна робота студентів. Вивчення та доповнення матеріалу лекції, підготовка до практичного заняття. Опрацювати додаткові джерела для детального вивчення питань: 1. Етапи виконання науково-дослідної роботи; 2. Наукова проблема в економічних дослідженнях; 3. Підготовка наукової публікації.</p>	10
	<p>Практичне заняття № 9 Питання до заняття 1. Наукова проблема як основа задуму дослідження. 3. Категоріальний апарат наукового дослідження. 4. Понятійний апарат дослідження. 5. Послідовність виконання кваліфікаційної роботи. 6. Вибір теми та складання плану.</p>	2
<p>Знати: розумітися на основних принципах академічної доброчесності; екстраполювати знання про види порушень академічної доброчесності на власну наукову діяльність; популяризувати академічну доброчесність в студентському колі;</p>	<p align="center">Тема 9. Академічна доброчесність як необхідно-важлива складова наукової діяльності та освітнього процесу</p> <p>Лекція 11 План лекції 1. Поняття академічної доброчесності. 2. Академічна доброчесність як необхідно-важлива складова наукової діяльності та освітнього процесу. 3. Умови дотримання академічної доброчесності. 4. Система сприяння академічної доброчесності в ЗВО. Положення про академічну доброчесність у ВТЕІ ДТЕУ. 5. Плагіат та його ознаки.</p>	2

<p>імплементувати політику академічної доброчесності в освітню та наукову діяльність; будувати власну траєкторію дотримання дослідницької етики та академічної доброчесності, розглядаючи їх як ознаки внутрішньої культури якості освіти. Вміти: діяти на основі етичних міркувань (мотивів);</p>	<p>Рекомендовані джерела: Основні: 1, 2, 3; Додаткові : 6, 17, 27. Інтернет – ресурси: 31, 33</p>	
	<p>Самостійна робота студентів. Вивчення та доповнення матеріалу лекції, підготовка до практичного заняття. Опрацювати додаткові джерела для детального вивчення питань: 1. Посилання на певний науковий текст. 2.Цитування авторської думки. 3.Складові якісного наукового аналізу, аргументованість оцінок та висновків. 4.Етичні виміри дискусій як фахового обговорення проблеми.</p>	8
	<p>Практичне заняття № 10 Питання до заняття 1. Фундаментальні цінності та принципи академічної доброчесності. 2. Нормативно-правова база та міжнародні договори, які покладені в основу Кодексу академічної доброчесності. 3.Академічна не доброчесність як протилежна категорія академічної доброчесності, її основні прояви. 4.Види порушень академічної доброчесності та відповідальність. Практичне заняття № 11 Питання до заняття 1. Види плагіату. 2.Порядок перевірки кваліфікаційних робіт, навчально-наукових праць та матеріалів на наявність ознак плагіату. 3.Програмне забезпечення для пошуку ознак плагіату. 4.Попередження та протидія академічному плагіату в освітньому процесі. 5.Наукова проблема як основа задуму дослідження.</p>	4
<p>Знати : вимоги щодо оформлення кваліфікаційної роботи Вміти: оформлювати результати дослідження у вигляді статті,анотації.</p>	<p>Тема 10. Оформлення результатів наукового дослідження Лекція 12 План лекції 1 Прийоми викладення матеріалу. Літературна мова, чіткість та лаконічність формулювань. 2.Обсяги викладення матеріалу. 3.Стандартні вимоги щодо оформлення кваліфікаційної роботи. 4.Значення таблично-графічного методу в економічних дослідженнях.</p>	2

	<p>Рекомендовані джерела: Основні: 1, 2, 3; Додаткові : 6, 17, 27. Інтернет – ресурси: 32, 33</p>	
	<p>Самостійна робота студентів. Вивчення та доповнення матеріалу лекції, підготовка до практичного заняття. Опрацювати додаткові джерела для детального вивчення питань: 1. Посилання на певний науковий текст. 2.Цитування авторської думки. 3.Складові якісного наукового аналізу, аргументованість оцінок та висновків. 4.Етичні виміри дискусій як фахового обговорення проблеми.</p>	12
	<p>Практичне заняття № 12 Питання до заняття 1. Структурні елементи різного масштабу. 2.Логічна ув'язка окремих елементів тексту. 3.Співвідношення між структурними елементами тексту. 4.Послідовне (потезове) викладення отриманих результатів. 5.Оформлення цитат та посилання на першоджерела. 6.Авторське викладення теорій та опублікованих наукових матеріалів.</p>	2
<p>Знати: методику підготовки і техніки написання тексту публікації Вміти: проводити наукове дослідження, апробацію результатів дослідження у практиці діяльності підприємств-об'єктів дослідження.</p>	<p>Тема 11. Апробація результатів наукового дослідження Лекція 13 План лекції 1.Проведення наукового дослідження, апробація результатів дослідження у практиці діяльності підприємств-об'єктів дослідження. 2.Наукова публікація: поняття, функції, основні види. 3.Методика підготовки і техніка написання тексту публікації. 4.Вимоги до оформлення наукових публікацій. Рекомендовані джерела: Основні: 1, 2, 3; Додаткові : 6, 17, 27. Інтернет – ресурси: 32, 33</p>	2
	<p>Самостійна робота студентів. Вивчення та доповнення матеріалу лекції, підготовка до практичного заняття. Опрацювати додаткові джерела для детального вивчення питань: 1.Наукова монографія. 2.Академізм викладу.</p>	12

	3. Спеціальні технічні та програмні засоби підготовки і проведення презентацій. Виконання індивідуального завдання: підготовка презентацій «Назва наукової статті: як привернути увагу читача» «Наукова доповідь: як зацікавити аудиторію»	
	Практичне заняття № 13 Питання до заняття 1. Наукова стаття як форма апробації наукового дослідження. 2. Тези наукової доповіді. 3. Визначення теми, підбір джерел, аналіз і узагальнення літератури по темі. 4. Наукова етика викладу. . 5. Оформлення наукової публікації.	2
Знати: форми висвітлення підсумків наукового дослідження. Вміти: спілкуватись в професійних і наукових колах державною та іноземною мовами; презентувати результати наукових досліджень.	Тема 12. Публічний захист результатів наукового дослідження. Лекція 14 План лекції 1. Форми висвітлення підсумків наукового дослідження та відображення результатів. 2. Послідовність викладення матеріалу, його пояснення, акцентування на ключових моментах. 3. Вимоги до процедури захисту кваліфікаційної роботи. 4. Презентаційне відображення результатів дослідження під час захисту кваліфікаційної роботи Рекомендовані джерела: Основні: 1, 2, 3; Додаткові : 6, 17, 27. Інтернет – ресурси: 32, 33	2
	Самостійна робота студентів. Вивчення та доповнення матеріалу лекції, підготовка до практичного заняття. Опрацювати додаткові джерела для детального вивчення питань: 1. Проведення захисту кваліфікаційної роботи. 2. Орієнтовна схема презентації наукової роботи.	10
	Практичне заняття № 14 Питання до заняття 1. Усна передача інформації про наукові результати. 2. Підготовка доповіді 3. Оформлення презентаційних матеріалів до захисту роботи. 4. Етика ведення наукової дискусії.	2
Всього		180/6

III. РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА.

Основні

1. Гнидюк І. В. *Методологія і організація наукових досліджень : опорний конспект лекцій. Електронні дані.* Вінниця : Видавничо-редакційний відділ ВТЕІ КНТЕУ, 2018. URL: http://10.0.2.150/docs/2018/101_2018/Methodol. i orhaniz.nauk. dosl..pdf.
2. Гнидюк І. В. *Методологія і організація наукових досліджень : опорний конспект лекцій.* Вінниця : Видавничо-редакційний відділ ВТЕІ КНТЕУ, 2018. 73 с. + Електронна копія.
3. *Методологія та організація наукових досліджень : навч. посіб. / авт.: М. Ю. Євтушенко, М. І. Хижняк.* Київ : Центр учбової літератури, 2018. 351 с.

Додаткові

4. Бабчинська О.І. *Управління розвитком персоналу підприємства: теорія, методологія, практика: монографія.* Вінниця ПП Торговий дім «Едельвейс і К»: 2020. 280 с.
5. Бабчинська О.І. *Детермінанти управління розвитком персоналу інноваційно-активного підприємства.* Ефективна економіка. 2022. № 10. URL: <https://www.nayka.com.ua/index.php/ee/article/view/643/650>
6. Бідасюк Н. *Заголовок наукової статті англійською мовою без помилок.* Вища школа. 2019. № 9. С. 32–45.
7. Бондаренко А. *Чи вважається дослідження без індексації закінченим проєктом?.* Наука та метрика. 2020. № 3. С. 28–29.
8. Гнатуш В. *Шлях наукової розробки: від ідеї до патенту.* Наука та метрика. 2020. № 5. С. 7–9.
9. *Головна електронна база наукових робіт.* Освіта України. 2018. № 10 верес. С. 6.
10. Голюк В., Луценко І., Нагорна І. *Сучасні тенденції та специфіка науково-дослідної діяльності.* Економіка та суспільство. 2022. № 40. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1470/1415>.
11. Жаворонкова Г. В., Мельник Л. Ю. *Сучасна направленість методології наукового пошуку в дослідженні формування економіки знань в інформаційному суспільстві.* Економіка & держава. 2018. № 2. С. 16–21.
12. Ключніченко О. *Розвиток науки в Україні (за матеріалами бази державної бібліографії авторефератів дисертацій за 2017 р.).* Вісник Книжкової палати. 2018. № 10. С. 10–16.
13. Короденко М. *Гранти: державні і міжнародні.* Освіта України. 2018. № 10 квіт. С. 7.
14. Короденко М. *Український індекс наукового цитування.* Освіта України. 2018. № 18 черв. С. 10.

15. Корсак К., Корсак Ю., Похресник А. Перші прояви настання нооери: нові цілі для освіти, перспективи PISA, радикальні зміни у використанні наукових досягнень. Вища школа. 2020. № 5. С. 33–50.
16. Коцюрубенко Г. Сучасні тенденції розвитку наукових досліджень фінансової політики: актуальні проблеми сьогодення. Економіка та суспільство. 2022. № 44. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1783/1719>.
17. Краус Н. М., Манжура О. В., Краус К. М. Наукові дослідження та інноваційні розробки у секторі вищої освіти. Глобальні та національні проблеми економіки. 2018. № Вип. 21. С. 17–28. URL: <http://global-national.in.ua/archive/21-2018/6.pdf>.
18. Лагодієнко В. В., Каламан О. Б., Пурихванідзе О. В. Особливості методології наукового дослідження сфери управління. Бізнес-навігатор. 2020. № 5. С. 77–83. URL: http://business-navigator.ks.ua/journals/2020/61_2020/14.pdf.
19. Левченко Н. Відкритий електронний архів - важливий чинник публікаційної активності науковців. Бібліотечний вісник. 2018. № 5. С. 3–7.
20. Лупенко Ю. О. Моделювання соціально-економічних відносин у процесі наукових досліджень. Економіка АПК. 2018. № 2. С. 7–13.
21. Міщук А. Як вибрати наукове видання саме для вашої статті?. Наука та метрика. 2020. № 3. С. 22–23.
22. Муштай В., Лищенко М., Макарова В. Методологічні основи наукового дослідження стратегічних напрямів діяльності підприємств за концепції маркетингу відносин. Економіка та суспільство. 2022. № 35. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1127/1085>.
23. Орлова К. Є., Бірюченко С. Ю. Етика бізнесу як об'єкт наукового дослідження. Економіка, управління та адміністрування. 2022. № 1(99). С. 76–82. URL: <http://ema.ztu.edu.ua/article/view/254490>.
24. Почтовюк А. Б., Семеніхіна В. В. Роль наукової етики в сучасних економічних дослідженнях. Ефективна економіка. 2021. № 1. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/1_2021/13.pdf.
25. Решетняк О. І. Перспективні напрями наукових досліджень у світі. Економіка та держава. 2020. № 1. С. 107–114. URL: http://www.economy.in.ua/pdf/1_2020/22.pdf.
26. Соколовська В.В., Бабчинська О.І., Іванченко Г. В. Методи оцінки персоналу: роль та значення в управлінні. Агросвіт. 2019. № 20. С. 93–98.
27. Хаустова В. Є., Решетняк О. І. Основні тенденції та проблеми розвитку науки в Україні. Проблеми економіки. 2019. № 2. С. 62–72. URL: https://www.problecon.com/export_pdf/problems-of-economy-2019-2_0-pages-62_72.pdf.
28. Чуканова С. Дотримання норм академічної доброчесності у процесі управління дослідницькими даними: зарубіжна практика. Український журнал з бібліотекознавства та інформаційних наук. 2018. № 2. С. 52–63. URL: <http://librinfosciences.knukim.edu.ua/article/view/152574>.

29. Яценко М. Огляд наукових журналів України: в якому журналі опублікувати статтю?. *Наука та метрика*. 2020. № 5. С. 12–13.
30. Яценко М. Професійний розвиток у сфері науки: що має знати вчений?. *Наука та метрика*. 2020. № 4. С. 16–18.

Інтернет ресурси

31. Інтернет-портал для управлінців URL: Менеджмент.com.ua
<http://www.management.com.ua/hrm/motivation.php>.
32. Сервіси для створення презентацій. URL:
<https://library.sumdu.edu.ua/uk/doslidnyku/prohramne-zabezpechennia/analiz-danykh-ta-vizualizatsiia/servisy-dlia-stvorennia-prezentatsii.html>
33. Як і для чого використовувати візуалізацію даних? URL:
<http://eidos.org.ua/novyny/yak-i-dlya-choho-vykorystovuvaty-vizualizatsiyu-danyh>